

7. Родзевич Н.С. Про будову складних слів у сучасній українській мові // Українська мова в школі. - 1952. - №6. - С. 10-25.
8. Селіванова О.О. Складне слово: мовні моделі світу (основи зіставної композитології російської та української мов). - Черкаси, 1996. - 297 с.
9. Чабаненко В. А. Народнописанне слово як засіб естетичного виховання учнів на уроках мови // УМЛПШ. - 1976. - №1. - С. 66-73.

Умовні скорочення використаних джерел

Ж - Жартівливі пісні. Родинно-побутові. - К., 1967. - 800 с.

ПМ - Пісні, приписувані Марусі Чурай // Дівчина з легенди Маруся Чурай. - К., 1967.-120 с.

ПК - Пісні про кохання // Українські народні пісні: родинно-побутова лірика. - Ч.І. - К., 1964. - 586 с.

УНП - Українські народні пісні. - К., 1963. - 296 с.

Summary

The article deals with the peculiarities of semantics, word formation structure and functioning of folk songs which are inherent to Ukrainian folk songs.

І.М.Клименко

канд. філол. наук, доцент

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ

У статті розглянуто проблему функціонування англійської політичної фразеології у мові преси, визначено її лексико-стилістичну парадигму, типи структурної трансформації та контекстуальної транспозиції.

Незважаючи на інтенсивну розробку теорії фразеології у вітчизняній лінгвістиці, деякі її поняття мають різну, а подеколи й суперечливу трактовку в працях Амосової Н.Н., Виноградова В.В., Куніна А.В., Шанського Н.М. [1; 2; 4; 6] та інших. Під фразеологією розуміють сукупність лексикалізованих словосполучень, своєрідний „запас” лексичних одиниць, які еквівалентні словам, так і особливий мовний рівень, одиниці якого не еквівалентні словам, а лише співвідносяться з ними. Традиційно фразеологізми розглядають як стійкі, роздільнооформлені, але семантично цілісні сполучення слів з повністю або частково переосмисленим значенням. Це дає можливість включити до складу фразеології й фразові штампи, кліше, типові для різних літературних стилів, і літературні цитати, і крилаті вирази й народні прислів'я та приказки [2, с. 31].

У даній статті ми розглянемо одну з тематичних груп англійської фразеології - політичні фразеологізми (ПФ), які привертали і продовжують привертати увагу дослідників-лінгвістів з точки зору особливостей їх функціонування в засобах масової інформації.

Стойкі сполучення взагалі створюються не для називання яких-небудь нових явищ, а для конкретизації й образно-емоційної оцінки предметів, явищ, дій, якостей, які в мові вже отримали назву. Разом з тим, деякі фразеологічні одиниці, що вживаються у мові

преси, виникають у результаті первинної номінації, внаслідок того, що інколи неможливо виразити нове поняття одним словом, наприклад, *gentlemen s agreement* „джентельменська угода”, *to put out of action* „вивести з бою”, *theatre of war operation* „театр військових дій”, *to sweep the elections* „одержати повну перемогу на виборах”, *to whip up the arms race* „підстобувати гонку озброєнь”. Виникаючи в певній сфері мовленнєвої комунікації і закріплюючись в ній, вони набувають функціонально-стилістичного значення.

Існує багато фразеологічних одиниць сфери мас-медійної мовленнєвої комунікації, що не мають стилістичного значення: *point of view* „точка зору”, *come to the point* „підійти до суті справи”, *in position* „в стані”, *without result* „безрезультатно”. Вони складають групу фразеологізмів нейтрального стилістичного тону. До цієї ж групи можна віднести й ПФ, що означають різні політично-історичні реалії: *Act of Attainder* „засудження парламентом винного в зраді”, *the Black Belt* „горна зона” (південні райони США, де більшість населення - негри), *the Blue and the Grey* „сині й сірі” (армії північних і південних штатів у громадянській війні в США в 1861-1865 рр.), а також лексичні неологізми: *energy crisis* „енергетична криза”, *oil crisis* „нафтова криза”, *butterfly ballots* „голоси, що переходять під час виборів від одного кандидата до іншого”.

Додаткова інформація ПФ, як і додаткова інформація слова, може бути чотирьох видів: 1) функціонально-стилістична, що вказує на закріпленість ПФ за якоюсь підгрупою сфери мас-медійної комунікації, 2) експресивна, 3) емоційна й 4) оцінна [5, с. 130]. Виділяються різні групи стійких сполучень, що співвідносяться зі сферою політики і мають додаткове функціонально-стилістичне значення. Наприклад, юридичні терміни - *accessory after the fact* „непрямий співучасник”, *aid and abet* „підбурювати й активно діяти”; комерційні - *balance one's accounts* „підбивати батане”, *keep accounts* „вести облік”; військові - *absense without leave* „самовільне відлучення”, *come out of action* „вийти з бою”, *command of the air* „перевага в повітрі”; парламентські - *revising barrister* „особа, що перевіряє виборчі списки”, *block the bill* „затримати проходження закону” та інші. Потрібно сказати, що даний перелік далеко не повний. У кожному мовному колективі ПФ утворюються внаслідок виникнення нових понять, нових соціально-політичних реалій.

Політичні фразеологізми можна розділити на два класи: ПФ, що мають лексико-стилістичну парадигму, і ПФ, що її не мають. Фразеологізми з наявним лексико-стилістичним компонентом, так само, як і слова цього класу, підрозділяються на ПФ високого стилістичного тону і ПФ зниженого стилістичного тону. Звідси постає питання про міжстильову і внутрішньостильову синонімію в сукупності фразеологізмів. Розповсюдженість міжстильової синонімії в лексиці має обмежений характер. Стосовно ж ПФ, сфера міжстильової синонімії ще вужча, що пов'язано з відсутністю у ПФ розгорнутих синонімічних рядів. Для вираження кількох понять в англійській мові існують фразеологізми-синоніми зниженого й високого стилістичного тону, але їх кількість дуже мала, вони зустрічаються тільки в деяких тематичних підгрупах.

ПФ високого й зниженого стилістичного тону⁷ розмежовуються не тільки на основі їх стилістичного значення, скільки належності до якогось типу⁷ мовлення - формального чи неформального. Характерною ознакою мови преси є те, що залежно від ситу ації ПФ вживаються як у високому стилістичному тоні, так і в зниженому⁷.

ПФ високого стилістичного тону можна розподілити на такі групи:

а) архаїзми: *be at accord with somebody* „згоджу⁷ватися з кимось”, *play upon advantage* „обдурювати”; *to take up the hatchet* „почати війну

б) варваризми: лат. *ad ovo* „з початку”, *ad verbum* „слово в слово”, *beau monde* „вищий світ”, *persona non grata* „персона нонграта”, *persona grata* „персона грата”. Такі стійкі сполучення часто вживаються в мові офіційних політичних документів.

Треба вказати, що фразеологізми, джерелом яких є біблійна й антична міфологія, середньовічна й частково нова європейська література, мають у більшості випадків інтернаціональний характер й не мають національної специфіки. Стійкі сполучення з таких джерел дуже часто використовуються засобами масової інформації в силу їх експресивності - *the olive branch*, *the root of all evil*, *a milestone about smb's neck*, *beat swords into plough-shares*, *Achilles' heel*, *Augean stables*, *Herculian labor*, *Sisyphian labor*, *the Gordian knot*, *to bear the palm*, *to yield the palm*, *the die is cast*, *turn thumbs down*, *the thread of Ariadne*, *between Scylla and Charybdis*.

Політичні ФО зниженого стилістичного тону можна розділити на такі підгрупи:

а) розмовні, *big shots* „ділки”, *bank sharks* „фінансові акули”, *fireside chats* „неформальні бесіди політичних діячів”;

б) політичні жаргонізми: *wrecking amendment* „поправка до законопроекту, зроблена для того, щоб звести його нанівець”, *midnight appointments* „призначення, що робляться урядом на кінець перебування при владі⁵⁵”, *tap the barrel* „привласнити державні гроші⁵⁵”.

Відмітимо дві істотні обставини. По-перше, ж і у випадку з класифікацією окремих слів, чітких меж між виділеними групами немає. По друге, саме цим групам ПФ властива узуальна забарвленість, яка створюється за допомогою образного компоненту фразеологічного значення: *Iron Curtain* „залізна занавіса”, *iron heel* „залізна п'ята, імперіалізм”, *twilight zone* „суперечна область юрисдикції федерального уряду та уряду штату”, *lame-duck amendment* „поправка про невдах” (20-та поправка до Конституції США про порядок заміщення посадових осіб, що не були переобрані на наступний строк).

У мові преси використовуються також і стійкі сполучення нейтрального тону, наприклад, *arms race* „гонка озброєнь”, *summit meeting* „зустріч на вищому рівні”, *missile talks* „переговори щодо скорочення ядерних ракет”. Вони не мають стилістичного забарвлення.

Особливістю ПФ, що збу мовлена їх роздільнооформленістю, є можливість оказіонального стилістичного використання у вигляді різних авторських перетворень, метою яких є досягнення потрібного стилістичного ефекту. Можна виділити два види оказіонального стилістичного використання ПФ [5, с. 133]:

а) структурна трансформація, або різні перетворення структури (чи компонентного складу), що супроводжується частковою або повною зміною значення;

б) контекстуальна транспозиція, повне (або часткове) переосмислення значення фразеологізму в певному контексті без зміни його складу і структури.

Структурна трансформація ПФ може здійснюватися такими способами: 1) розширенням компонентного складу фразеологічної одиниці; 2) скороченням компонентного складу; 3) зміною; 4) інверсією компонентів стійкого сполучення.

Розширення компонентного складу ПФ (або „вклинення”) розглядається як просте вклинення й вклинення з ускладненням фразеологізму: лексичною або морфологічною

заміною, словотвірними змінами, інверсією, додаванням слова.

Оказіональне авторське перетворення ПФ являє собою уточнення, посилення або послаблення значення всієї одиниці з метою досягнення певного стилістичного ефекту. Наприклад: „But that was no reason for not being pleased, or making political hay whenever one could”, де фразеологізм *make hay* - „наживатися, робити щось швидко і вчасно” утворився у результаті у сичення прислів'я *make hay while the sun shines* - „коси коса, доки роса” і розширюється з метою уточнення, конкретизації значення: *to make political hay* - „наживати політичний капітал”. Наведемо інші приклади: „Prince Sihanook finds himself in increasingly hot water”, де фразеологічна одиниця *in hot water* означає „у біді, у важному становищі”. Найбільш поширеним випадком оказіонального перетворення ПФ зі стилістичною метою є зміна компонентного складу. Розрізняють прості й ускладнені заміни. Прості концептуальні перетворення можуть бути як зі зміною структури ПФ: так і без її зміни. Постійний, або узувальний компонент ПФ може замінюватися одиницею, котра синонімічна або антонімічна йому, пов'язана або непов'язана з ним тематично. Ускладнені контекстуальні заміни, які зустрічаються відносно рідко, являють собою ті ж прості заміни, але ускладнені авторськими коментарями, повторами, морфологічними й іншими структурними змінами.

У мові засобів масової інформації даний прийом вживається дуже часто. Наприклад, „Our government is still murdering time”. де замінюється дієслівний компонент фразеологічної одиниці *to kill time* - „безцільно проводити час” (букв. „вбивати”) на більш емпатичне дієслово *to murder*. Цим досягається емоційність виразу.

Інколи трапляється повна зміна всіх компонентів ПФ при збереженні вихідної структури стійкого сполучення, у результаті чого утворюється своєрідний авторський неологізм. Так з'являється нова фразеологічна одиниця у статті інформативного характеру про ситуацію із виплатою державою грошей за урожай зерна: *No pay, no grain*, що була утворена за аналогією до відомого прислів'я *No pain, no gain*.

Зустрічаються випадки інверсії з перерозкладом компонентів і частковим переосмисленням всієї фразеологічної одиниці при збереженні її ВИХІДНИХ компонентів або, частіше, з переосмисленням одного з компонентів.

Розглянемо також явище контекстуальної транспозиції. Суть її полягає у том⁷, що стійке сполучення, зберігаючи свою цілісність і свій компонентний склад, у певному контексті повністю переосмислюється. Найчастіше контекстуальна транспозиція являє собою реалізацію буквального значення фразеологізму. Такі перетворення, як правило, мають на меті досягнення гу мористичного ефекту⁷. Наприклад: „A couple of lawyers from Bennett's office were dispatched to Little Rock to find dirt on Jones. But they *were soaked in dirt*, literally”.

Основним конструктивним принципом мови газети є діалектичне сполучення стандарту⁷ і експресії. Це зумовлено не тільки інформативною функцією газети, але й тим, що її мова повинна „бути комунікативно значимою, а значить ясною, виразною, точною” [3, с. 31].

Експресія газетного тексту досягається використанням різноманітних стилістичних засобів, стилістично забарвлених одиниць, сприйняття яких може мати для читачів деякі труднощі. Тому, беручи газету⁷ для вивчення мови, потрібно всебічно розкривати значення фразеологічних зворотів, прислів'їв приказок і крилатих виразів, які

є важливим джерелом експресивно-емоційної насиченості, суттєвим засобом реалізації конструктивно-стильових особливостей газетного мовлення. Вони надають текстові певної сили впливу, допомагають створити специфічну⁷ образність. Вони можуть не тільки виразити якусь думку місткіше, а й передати оцінку. Наприклад: фразеологізм *black sheep* має більшу експресивність, ніж „an outcast” або „someone who is expelled from a group and never discussed”, а *snake in the tunnel* - більше ніж „the exchange rate changing”. Автор може вибрати з синонімічних засобів вираження те, що найбільше відповідає змістові думки, її цілям і завданням, характерові тексту.

При цьому вибір фразеологічної одиниці або афоризму зі зниженням розмовним чи, навпаки, книжним забарвленням зумовлює вживання й інших мовних засобів.

У пошуках емоційних засобів вираження журналісти розширюють експресивні можливості фразеологізмів, посилюють їх функціонально- стилістичну значущість, що нерідко приводить до тих чи інших трансформаційних змін, що робить звороти виразнішими, актуальнішими. Так, М.М.Шанський зазначає, що „зміни в складі фразеологічних зворотів прямо чи опосередковано пов’язані як з тим, що є в лексичній системі мови в цілому, так і з тим, в якому напрямі здійснюється мовцями подальша обробка фразеологізмів” [6, с. 111]. Використання фразеологізмів оживляє мову публікації, робить її емоційною, а трансформація фразеологізмів повертає тим з них, які стати вже звичними, їх образність.

Таким чином, фразеологічні одиниці є одним з найважливіших засобів експресії сучасної англomовної преси, різних її жанрів, від суто інформативних статей до публіцистичних. Доцільне вживання різноманітних одиниць фразеологічного фонду дає можливість виражати й передавати все багатство думок і почуттів.

Список використаної літератури

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. - Л.: Из-во ЛГУ, 1963.- 285 с.
2. Виноградов В.В. Русский язык. - М.-Л.: Учпедгиз, 1947. - 784 с.
3. Костомаров В.Г. Русский язык на газетной полосе. - М.: Просвещение. 1971.-256 с.
4. Кунин А.В. Английская фразеология. -М.: Высш. шк., 1970. - 343 с.
5. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка. - К.: Вища шк., 1991. - 271 с.
6. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. - М.: Высш. шк., 1969.-342 с.

Summary

The paper examines the peculiarities of functioning of one of the thematic groups of English phraseological stock - political phraseology\ its lexico-stylistic paradigms, types of structural transformation and contextual transposition.

Н.М.Малюга
канд. філол. наук, доцент

ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СВІДОМОСТІ У ТВОРАХ О.ДОВЖЕНКА

Стаття присвячена концептуальному аналізу ключових для мови творів